

עלון שבועי נחלת שדה

חידושים וביאורים
על סידור התפילה

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

© 1998 תוצרת תפילות תורה א' פליון 2

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: נטילת ידיים של שחרית

נטל ידיו נחרד ואמר: מה עשית? כיצד שורה עליך רוח טומאה מה שעמלתי במשך שנים לזכך אותך, קילקלת ביום אחד. פרץ האברך בבכי מר וסיפר מה שאירע להם בדרך, ורבי זושא נתן לו דרך תשובה לתקן את עצמו.

כותב רבי חיים פלאג' בספרו כף החיים (סימן ט' סעיף ל"א): "אמרתי אספרה דבר שהיה ואמת יהגה חכי וקמי שמיא גליא, איך בליל י' לחודש שבט שנת התר"י נראה לי בחזיון לילה ואראה בחלומי, דהייתי מטייל בתוך גן אחת נטועה ומלאה מכמה מיני פרחי שושנים ממינים שונים לכמה גוונים, והייתי מריח ריחין ובוסמין והיה הולך בגן ההוא נהר גדול להשקות את הגן לכל ערוגה וערוגה כדי להחיותם ולהגדילם לכל הנטיעות והשושנים אשר בתוך הגן.

ובו בפרק אשר הייתי גם אנכי ש'ם חיים נתון בתוכו, אמרתי להיושבים על הגן בנוסח זה: תתנו לי מהמים הללו כדי ליטול ידי, כדי שבזה יגדילו ויתרבו ויפרו וירבו הנטיעות קדושות מהתורה והמצוות, כי על ידי המים של נטילת ידיים קונה האדם קדושה בהם, והוא נותן כח לגדל ולהצמיח באותן המים שיתגדלו למעלה. עד כאן היו דברי. ובהקיצה משינתי לא שכחתי מאלה הדברים אשר דברתי לא פחות ולא יותר. ע"כ.

ומצאנו סגולה בענין נטילת ידיים של שחרית, בדברי קדשו של הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ל בספרו אגרא דפרקא (אות קמ"א), לאחר שנטל פעם שלישית ביד ימין יאמר ג' פעמים: "יד הגדולה", ולאחר שנטל את ידו השמאלית פעם שלישית יאמר ג' פעמים: "יד החזקה", וכשמפשף הידיים יחד יאמר "יד הרמה", אח"כ ימלא ידיו במים ויאמר: "ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש", ויכוין בארבע מ"ב שעולים מן ג' פעמים יד הגדולה ג' פעמים יד החזקה וג' פעמים יד הרמה הרי שלושה מ"ב ואחד בראשי תיבות של "ממולאים בתרשיש", הרי ארבעה מ"ב, וסיים שם "זאת הכוונה טובה לעושר".

כתב הרמ"ק הקדוש בסידורו תפילה למשה: ומי שמשפשף עיניו בלי נטילת ידיים, עין רעה שולטת בעיניו וכל מה שמביט מתקלל ח"ו, ולכן צריך תיכף ליטול ידיו. ע"כ.

ויש להביא ראיה לדבריו מהא דאומרת הגמרא "יד לעין תיקצץ וכו'". ולכאורה אם הכוונה שרק הוא עצמו התעוור או יעשה חרש וכדומה, מדוע עדיף לקצוץ את ידו? מה העדיפות של העין או האוזן על יד? אלא על כרחך שהכוונה היא על הזיק לחבירו, ואכן כאן מן הראוי שיזיק את ידו שלו מאשר את של חבירו.

הנוסח "על נטילת ידיים" הובא בגמרא ברכות (ס:): כי משי ידיה לימא "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים". ע"ש. ובספרי רבותינו הראשונים יש חמש נוסחאות לברכה זו והם: "נטילת ידיים", "רחיצת ידיים", "שטיפת ידיים", "נקיון ידיים", "טבילת ידיים". וחכמים בחרו בנוסח "נטילת ידיים". וצ"ב למה עזבו נוסח "רחיצת ידיים" שהוא לישראל דקרא אצל קידוש ידיים

מובא במסכת שבת (קח:): אמר רבי מונא בשם רבי יהודה: "יד לעין - תיקצץ, יד לחוטם - תיקצץ, יד לפה - תיקצץ, יד לאוזן - תיקצץ". ופירש שם רש"י: "יד לעין - שחרית, קודם שיטול ידיו. תיקצץ - נוח לו שתקצץ, שרוח רעה שורה על היד ומסמתו, וכן כולן. ע"כ. נמצא כי הקם בבוקר צריך מיד ליטול את ידיו. והגמרא בברכות (ס) אומרת, שעל מצוה זו מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציונו על נטילת ידיים".

מבואר בזוה"ק (פרשת וישב דף קפד.) שהאדם בשינתו מחמת שמסתלקת נשמתו ממנו, יש רשות לרוח מסאבא להתלבש על כל גופו וכשחוזרת הנשמה מסתלקת אותה רוח אלא שנשארת על אצבעות ידיו, ועל ידי הנטילה, מסלקה.

ורוח זו נקראת "שיבתא בת מלך" וכוחה הרע גדול מאוד, עד שבכוחה להזיק לגופו של האדם.

אנשים לא יודעים מה גודל הנזק שנגרם בנגיעה ללא נטילת ידיים שחרית וכבר אמר האדמו"ר מסקולן זצ"ל שלדעתו ריבוי מיני המחלות בדור האחרון ה' ישמרנו, הוא מפני שההורים לא מלמדים את הילדים מקטנות ממש שלא יגעו בשום מקום שבגוף ולא ירדו מן המיטה טרם נטלו ידיהם שחרית.

הצדיקים הקדושים כאשר הביטו באדם הבחינו מיד אם נטל ידיו שחרית אם לא, ומעשה בשני אברכים מחסידי הרב הקדוש רבי זושא מהאניפולי זיע"א, שנסעו אל רבם לשבות בצילו באחת משבתות החורף בדרכם הגיעו ללינת לילה אל אחת האכסניות שבדרך, בעל האכסניה שמח לארחם ואף הגיש להם סעודה דשינה אח"כ הציע להם שתי מיטות חמות למען ינפשו מטורח הדרך.

משעלו האברכים על יצועם נזכרו שלא הניחו מים לנטילת ידיים ליד המיטה כהרגלם, ירדו מיד ממיטתם ניגשו אל בעל האכסניה וביקשו ממנו שני ספלי מים. בעל הבית ענה להם בצער: "אינ לי, המים שהביא שואב המים בבוקר אזלו".

עמדו האברכים נבוכים מה עושים? בחוץ משתוללת סופת שלג עזה ומהיכן ישיגו מים. נענה אחד ואמר: הלא תמיד אנו נזהרים ליטול ידינו, הפעם מחמת אונס נאלץ לוותר. אלא שהשני לא היה מוכן לעלות על יצועו מבלי להכין לעצמו מראש מים לנטילת ידיים, מה עשה? נטל קערה גדולה יצא החוצה אל הקור העצום והחל לאסוף שלג בידיו עד שמילא ממנו קערה גדולה מלאה בשלג, ואז שב פנימה בהניחו את הקערה עם הספל הריק ליד מיטתו.

כידוע מכמות גדולה של שלג כאשר הוא נמשך נותר רק מעט מים, ולכן הספיק השלג הנמשך למלא ספל אחד בקושי, אותו אברך שהכין לעצמו שלג נטל ידיו ואילול רעהו לא נטל את ידיו.

לאחר התפילה טעמו האורחים משהו ויצאו לדרך להגיע אל רבם הקדוש... נזדמנה להם מרכבה בדרך ותוך שעות ספורות הגיעו לביתו של הצדיק. משראה הרבי רבי זושא את אותו אברך שלא

ורגלים שנאמר (שמות ל', כ"א) "ורחצו וגו' ממנו את ידיהם", שממנו למדו עיקר מצות הרחיצה, וא"כ מדוע תפסו לשון נטילה שהיא מילה ארמית שמובנה לקיחה, והרי לכאורה אין בנוסח זה שום ביטוי למצות רחיצת ידים במים?

ועל שאלה זו כבר עמדו הגאונים ר' שרירא ורב האי (הובא ברבא"ן מס' חולין ס"י רע"א) וז"ל: פירוש אמאי מברכין על נטילת ידים, כלי היה במקדש נטלא שמה, וממנה נוטלים ידים ממי הכיור ומחזיק רביעית הלוג, דאמרינן (חולין קז), אתקין ר' יעקב מנהר פקוד, נטלא בת רביעית, וכן פירש מר רב האי גאון. עכ"ל. לכאורה נראה מלשונו, שעיקר הטעם שמברכים "על נטילת ידים" משום שבמקדש היו הכהנים נוטלים ידיהם מכלי ששמו נטלא המחזיק רביעית ועל שם הכלי תיקנו נוסח הברכה.

והנה מה שכתב הרב"ן בשם הגאונים רב שרירא ורב האי שמברכים על נטילת ידים על שם כלי שהיה במקדש, מצינו בספר הפרדס לרש"י שהביא טעם אחר בשם רב האי גאון, שהוא על שם שצריך להגביה את ידיו למעלה לאחר רחיצתם כמו "וינטלם וינשאם". דאמר רב מים ראשונים צריך להגביה את ידיו למעלה וכו', (סוטה ד:). ומה שהוא אומר בלשון נטילה ואינו אומר בלשון נשיאה, אומר רבי, זה הוא על שם הכלי שנוטל הימנו ששמו כן, והוא מחזיק לכל הפחות רביעית לוג וכו'. ע"כ.

מבואר מדברי רש"י, שהמילה "נטילה" יש בה שני דברים: א. שהכלי שנוטל ממנו שמו כן. ב. על שם הגבהת הידים. והנה הטעם הראשון שהוא ע"ש כלי צ"ב מדוע תיקנו חז"ל ברכה על שם הכלי ולא על עיקר המצוה שהיא הרחיצה שנאמר "ורחצו ממנו את ידיהם"?

המאירי בספרו (בית יד על הל' נט"י) הביא שני הטעמים הנ"ל, על שם הכלי הנקרא נטלא, ויש מפרשים על שם הגבהת ידים. וסיים: וכן נראה לי, ולא עוד אלא שאני אומר שלא נקרא הכלי נטלא אלא ע"ש הנטילה. עכ"ל. נמצא חידוש בדבריו שעיקר הטעם משום הגבהת הידים, והכלי שנקרא נטלא היא ע"ש פעולת הנטילה ולא להיפך.

ויש לפרש, כי הידיים הם כלי המעשה, כמו שמצינו בגמרא הלשון "מעשה ידיים", כל מעשיו של האדם נעשים עם ידיו, לכן מיד עם קומו בבקר הוא צריך לקדש את מעשיו ידיו, שכל מעשיו יהיו רק לשם שמים, ורק לרצון ה'. ומשום כך נקראת הברכה על שם הכלי – נטלא. ללמד, כי אף כלי שלכאורה חפץ דומם, אם עושה בו את רצון ה', מעלה ומרומם את הכלי, על אחת כמה וכמה את ידיו של האדם, אשר גופו של האדם מכוון כנגד העולמות למעלה כמו שנאמר "מבשרי אחזה אלוה", שבודאי יכול לרומם ולקדש את ידיו ואת מעשיו ידיו גבוה מעל גבוה.

ולכן דוקא הנטילה נעשית במים, שכן המים עניינם השאיפה להתרומם כלפי מעלה, כמו שנאמר (ויקרא ב', י"ג) "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך, על קרבנך תקריב מלח". ופירש רש"י: מלח ברית, שהברית כרותה למלח מששת ימי בראשית, שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח וניסוך המים בחג. ע"כ. ומקור הדבר במדרש שהביא רבינו בחיי (שם אחרי שהביא את לשון רש"י) כתב וז"ל: "וכן אמרו במדרש מים התחתונים נקראו מים בוכים, ולמה נקראו מים בוכים? כי בשעה שחלק הקב"ה את המים נתן אלו למעלה ואלו למטה, התחילו מים התחתונים בוכים... אמרו, או לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו... אמר להם הקב"ה: הואיל ולכבודי עשיתן כל כך, אין להן רשות למים העליונים ולומר שירה עד שיטלו רשות מכם, שנאמר (תהילים צ"ג, ד), "מקולות מים רבים אדירים משברי ים", ומה הם אומרים? "אדיר במרום ה'", ולא עוד אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח וניסוך המים". ע"כ.

נמצא, כי המים מסמלים את השאיפה והרצון לדביקות וקירבת ה', לכן כששופך מים על ידיו יחשוב בליבו, שכמו המים כל רצונם ושאיפתם להיות קרובים אליו יתברך, אף אני צריך שכל מעשיו ידיו יהיו אך ורק לשם שמים.

כתב הכף החיים (סימן ד' סק"ט) בשם ספר סולת בלולה: ומה שאמר שהרוח רעה מסמא ומחרשת וכו' אע"פ שאינו כן בחוש העין, הענין הוא בתורה, ורוצה לומר הנוגע באחת מאלה נעשה באותו היום סומא או חרש בתורה כי לא יבין מה שיראה בתורה ולא יבין מה שישמע וכו'. ע"כ.

ויש לפרש, הידיים מסמלות על לימוד התורה, כמו שמצינו בחז"ל (סנהדרין קו). על הפסוק (בשלח י"ז, ח') "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ומהו לשון "רפידים"? רבי יהושע אומר: שרופו

עצמן מדברי תורה, שנאמר (ירמיה מ"ז, ג') "לא הפנו אבות אל בניו מרפיון ידים". וכתב רש"י: מפני רפיון ידים, של תורה ומצוות, והכי נמי רפידים רפיון ידים הוא, כלומר מפני שרפו ידיים מן התורה בא עליהם עמלק. עכ"ל. מתבאר כי אור התורה נמצא בידיו של התלמיד חכם. ועוד מצינו בברכות (סב), אין מקנחין בימין מפני שמראה בה טעמי תורה, וא"כ ביד יש קדושה שמראה בה טעמי התורה. ריש לקיש ורבי יוחנן העידו על עצמם: "לא זכינן לאורייתא אלא בגין דחמינן אצבעתיה דרב", לא זכינו לתורה אלא בגלל שראינו את אצבעותיו של רבי (ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב). ורבי עצמו קודם פטירתו זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר: רבש"ע, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה, ואל נהנתי אפילו באצבע קטנה. וכן אמרו (פסחים ג. בבא בתרא י:). "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו".

וביאר את הדברים המהרש"א (ב"ב שם) וז"ל: יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם, הוא הלימוד הבא מכתבת יד. אשר על כן נקראו החכמים סופרים. עכ"ל.

לכן נהגו לנשק ידי גדולי ישראל ויש לזה מקור בדברי הזוה"ק (פרשת לך לך דף ג"ג): שדרש רשב"י ובסיום דבריו "אתו רבי אלעזר ורבי אבא וכולהו חברייה ונשקו ידו". ע"כ.

רבי חיים פאלאג' בספרו גנזי חיים (מערכת נשיקות אות טל) מביא, מה שנהגו לנשק את ידי הגדולים למי שהוא אביו או רבו, עיין לרש"י במסכת ע"ז דף יז. גבי מה שאמרו שם עולא כי הוה אתי מבי רב הוה מנשק לאחותיה אביה ידה, ופירש רש"י, דרך העולם כשיוצאים מבית הכנסת, מיד הוא נושק לאביו או למי שהוא גדול ממנו.

והנה רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן יהודע (מסכת עבודה זרה שם), כתב טעם לנשיקה מרבינו האריז"ל בשער הכוונות, מפני ששורש חמש גבורות הוא בפה, שהוא סוד חמש מוצאות הפה. וביד ימין יש רמז לחמשה חסדים בחמש האצבעות, ובנשקו בפיו על ידי אדם גדול, עושה בזה מיתוק החמש גבורות ששרשם בפה בחמשה חסדים הנרמזים בחמש אצבעות יד ימין. יעויין שם.

אולם לפי דרכינו יש לפרש שנשיקת היד מורה על אור התורה היוצא מידו של התלמיד חכם.

לפי זה נמצא כי מי שאינו שומר על טהרת ידיו, מפסיד מלימוד התורה הקדושה המאירה בעיקר בידיו של הלומד, ומבואר דברי הכף החיים שמי שאינו מקפיד על נטילת ידים של בוקר נעשה סומא וחרש בתורה.

החזון איש היה אומר (הובא בספר מעשה איש עמ' ק"ב): וכי פלא יש בדבר שבזמנינו אין גדלים גדולי תורה אמיתיים כמו בדורות שעברו, אלא מכיון שהיום הקטנים מלובשים במכנסים קצרים ובשרוולים קצרים, ומועדים הם תמיד לנגוע בידם במקומות המכוסין שבגוף, דבר המצריך נטילת ידיים וכי יכול לגדול מהם גדולי תורה. כמו כן, נתן עצה לאחד שסבל ממרה שחורה רח"ל שיקפיד מאד על טהרת הידיים בכל מיני הידורים ורפא לו.

מרוח החזון איש זצ"ל, היה מהדר ונוזהר אף מלחכך בזקנו, כי ככל שמוסיפים בזה הידורים מוסיפים בהצלחה בתורה. ופ"א הסיח אחד צערו לפני מרוח זצ"ל שיש לו ספיקות באמונה, ויעץ לו לדקדק הרבה בנטילת ידים.

נסיים בדברי קדשו של הרה"ק רבי פינחס מקוריץ ז"ע כפי שהביא משמו בספר טהרת הקודש (דף תסו): וז"ל: בכתבי הקודש של רבנו פינחס מקוריץ ז"ע, מובא באם מתגברים על האדם הרהורים רעים, יטול ידיו תיכף ויטול שלוש פעמים כל יד בסרוגין, ויאמר תיכף הפסוק "שמע ישראל וגו'", "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ואם אפשר יאמר גם פרשת "ואהבת וגו' עד ובשעריך". וזה מעביר הרהורים רעים בעזרת ה'. ע"כ. כמו כן הביא בספר סגולות ישראל (מערכת מ' או כ"ג) בשם ספר מדרש פליאה: עוד יש סגולה שיטול ידיו במים תיכף שבאים לו הרהורים במחשבתו, ועל ידי שמטהר ידיו יסיר מעליו הרהורים רעים.

קו "להתענג בתענוגים"

0772618021

להאזנה לשיעורים על ביאורי תפילה

הקישו שלוחה: 55